

Moderne importord i språka i Norden

Titel:	“Staffið er mega kúl.” Om tilpasning af moderne importord i islandsk skriftsprog	
Forfatter:	Ásta Svavarsdóttir	
Kilde:	Moderne importord i språka i Norden VIII. Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Om importord i seks nordiske språksamfunn, 2008, s. 21-48	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/min/issue/archive	

© Novus forlag 2008

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

“Staffið er mega kúl.”¹

Om tilpasning af moderne importord i islandsk skriftsprog

Ásta Svavarsdóttir
Íslands Universitet, Reykjavík

1. Indledning

Artiklen behandler tilpasningen af moderne importord, navnlig ord fra engelsk, i islandsk skriftsprog.² Eftersom projektet *Moderne importord i sprogene i Norden* (MIN) har som hovedformål at sammenligne sprogene mht. deres behandling af importord, lægges der størst vægt på det kvantitative aspekt, dvs. i hvilken grad importord, som forekommer i islandsk skriftsprog, retter sig efter de normer som gælder i hjemlige ord, både morfologisk og ortografisk. Til en vis grad studeres importordenes tilpasning også kvalitativt, dvs. ikke bare hvis og i hvor stor grad de tilpasses, men også hvordan. Det sidstnævnte problem er mere sprogspecifikt end det første, fordi hvert sprog har sit eget ortografiske og morfologiske system og må derfor udvikle egne strategier for tilpasning af importord, fx er det islandske bøjningssystem mere udviklet end i fleste af de andre sprog.

Artiklen struktureres således at i afsnit 2 kastes der lys over undersøgelsens baggrund, importordenes status i sprogsamfundet, både mht. almindelig sprogbrug og offentlig sprognormering, og den hidtidige udforskning af moderne importord og deres tilpasning. Afsnit 3 gør rede for materialet som ligger til grund for undersøgelsen og de sproglige variabler som analyseres. Derefter præsenteres resultaterne af analysen, først mht. den morfologiske tilpasning i afsnit 4 og så mht. den ortografiske tilpasning af engelske importord i afsnit 5. Der rundes af med afsnit 6, som indeholder en opsummering og en nærmere diskussion af undersøgelsen og dens resultater.

2. Baggrund

Íslandsk har en stærk tradition for nydannelse af ord, som delvis består af direkte oversættelse af fremmede ord og delvis af neologismer – som der lægges stor vægt på i islandsk sprogpolitik – mens normering af importord aldrig har været en prioriteret opgave i det offentlige sprogrøgsarbejde. Der har endog været en tendens til at lade

¹ “De ansatte er meget cool(e).”: *Staffið* (eng. *staff*; bestemt neutrum); *mega* (jf. eng. slang); *kúl* (e. *cool*). Eksemplet er hentet fra et ungdomsblad (*Ung. Félagsmiðstöðvablað ÍTR*, februar 2005).

² Undersøgelsen er støttet af Íslands universitets forskningsfond (Rannsóknasjóður Háskóla Íslands).

som om importordene ikke var til stede i islandsk, hvorved man har håbet at hjemlige afløserord fik større muligheder for at vinde frem (jf. Ari Páll Kristinsson 2004: 44). I de islandske retskrivningsregler er der næsten ikke refereret til importord; når der henvises til “udenlandske ord”, drejer det sig først og fremmest om gamle låneord, og der nævnes kun et enkelt eksempel om et moderne importord i vores forstand (dvs. yngre end ca. 1945), ordet *jeppi* ‘jeep’. Importord kan også siges at glimre ved deres fravær i islandske retskrivningsordbøger, fx optræder kun 4 af de knapt 50 importerede ordstammer som forekommer i vores tekster fra 1975, i de mest udbredte retskrivningsordbøger (Halldór Halldórsson 1994 og ROB), alle etablerede og helt tilpassede låneord som ikke kan ventes at skabe problemer (*grill* ‘grill’, *jeppi* ‘jeep’, *popp* ‘pop’ og *rokk* ‘rock’). Derimod er andre udbredte importord ikke medtaget, selv om der godt kan opstå tvivl om ortografien, fx ordet *ka(s)setta* ‘kassette’, som vakler mellem en skrivemåde med et og to *s*-er.³

Samme holdning afspejles i brugen af importord i islandsk, især i skriftsproget. Resultater fra den del af MIN-projektet, hvor omfanget af importord blev undersøgt, viser at de er forholdsvis få i islandske avistekster, kun 0,17 % af teksten i sin helhed, som er betydeligt mindre end i de andre sprog (jf. Selback & Sandøy 2007: 26, 137ff., 148ff.). Andre undersøgelser af omfanget af engelske importord i islandsk viser lignende resultater, og de har bekræftet at importord er mere udbredte i talesproget end i skriftsproget, og at jo mere formel og/eller upersonlig teksten er, desto færre importord (Ásta Svavarsdóttir 2004a). En forskel efter genre viser sig i MIN-projektets resultatet, fx er importord omtrent seks gange så frekvente i annoncer som de er i redaktionel tekst i de islandske aviser (Selback & Sandøy 2007: 28ff.). Undersøgelser viser også – ikke helt uventet – at forfatterens alder spiller en rolle, og at unge skribenter bruger flere (og delvis anderledes) importord end ældre (Ásta Svavarsdóttir 2004b).

Der findes ingen stor undersøgelse af omfanget og brugen af moderne importord i islandsk nutidssprog parallelt med fx Chrystal (1988) og Ljung (1988) for svensk, Graedler (1998) og Johanson & Graedler (2002) for norsk og Jarvad (1995) for dansk. Mange lingvister har alligevel skrevet om tilpasningen af importord, fx Kress (1966) om fonologisk og morfologisk tilpasning af engelske importord, Eyvindur Eiríksson (1982), Helga Hilmisdóttir (2000) og Ásta Svavarsdóttir (2003) om morfologisk tilpasning og Jón Hilmar Jónsson (1980) om morfologisk og ortografisk tilpasning. En oversigt over engelske importord, bl.a. deres tilpasning, findes i Guðrún Kvaran & Ásta Svavarsdóttir (2002), og Baldur Jónsson (1987) har i en artikel om islandsk orddannelse gjort rede for de krav om tilpasning som han anser som en forudsætning for at importord kan godkendes som en integreret del af islandsk ordforråd. Alle disse værker er først og fremmest deskriptive. De beskriver hvordan enkelte fremmede elementer overføres til islandsk og redegør for tilpasningsstrategier ud fra forskernes iagttagelser af eksempler fra forskellige kilder. Derimod er der ingen kvantitative undersøgelser som gør rede for omfanget af tilpassede importord i islandske tekster i forhold til utilpassede ord. Den europæiske

³ I en nyudgiven retskrivningsordbog (STOB) er der dog langt flere importord end i de ældre ordbøger, bl.a. ordet *kassetta*.

anglicismeordbog (DEA 2001)⁴ viser dog at en stor del af de importord fra engelsk som registreres i islandsk, ikke har en tilpasset skriftform, og at mange af dem har ingen eller kun en ufuldstændig bøjning (jf. Guðrún Kvaran & Ásta Svavarsdóttir 2002).

3. Materiale og metoder

Materialet i undersøgelsen består af ordeksampler fra avistekster, som blev exciperet i forbindelse med en anden del af MIN-projektet, nemlig en undersøgelse af importordenes omfang (jf. Selback & Sandøy 2007). De islandske eksempler kommer fra 6 forskellige aviser, i alt 8 numre fra årene 1975 og 2000 med en samlet tekstmængde på omtrent 300 000 løbende ord. I dette materiale er der 535 forekomster af importord, hvoraf omtrent 10 % er forkortelser som ikke indgår i undersøgelsen, med undtagelse af akronymer, som fx *modem* (fra MO(dulator) + DEM(odulator)). Enkelte andre importord er også udeladt, navnlig *proprier*, fx varemærker, og ord som viste sig at være ældre end fra ca. 1945, som er det kritiske tidspunkt for at ordene tæller som “moderne” i vores projekt. For at bestemme ordenes alder har jeg konsulteret forskellige udgaver af *Íslensk orðabók* (ÍO 1963, 1983 og 2002), slangordbogen (SO 1982), den islandske etymologiske ordbog af Ásgeir Blöndal Magnússon (1989), samt Leksikografisk Instituts databaser over skriftsproget, selv om de først og fremmest er nyttige når det gælder de ældre og mere udbredte importord. Tilbage i materialet er der knapt 460 ordforekomster, og deres inddeling efter avis og årstal vises i tabel 1.

Tabel 1: Fordelingen af importordsforekomster efter år og avis

<i>Avis</i>	<i>1975</i>	<i>2000</i>	<i>I alt</i>
Dagblaðið	12	—	12
Dagur	4	19	23
DV	—	122	122
Morgunblaðið	23	217	240
Tíminn	32	—	32
Vísir	29	—	29
<i>I alt</i>	<i>100</i>	<i>358</i>	<i>458</i>

Der er omtrent 3,5 gange så mange forekomster af importord i 2000 som i 1975. Størstedelen af dem stammer fra *Morgunblaðið*, til trods for at den avis anses for at være sprogligt konservativ, og man ville derfor vente forholdsvis færre importord der end i visse af de andre aviser. I begge tilfælde ligger forklaringen delvis i selve

⁴ Ásta Svavarsdóttir og Guðrún Kvaran var ansvarlige for indsamlingen af det islandske ordforråd i DEA.

tekstmængden, eftersom *Morgunblaðið* er langt den største islandske avis og avisnumrene fra 2000 er alment større end fra 1975. Mange af importordene forekommer kun en enkelt gang i teksterne, men andre findes der to eller flere forekomster af, så antallet af ordtyper (lemmaer) er noget mindre end af ordforekomster, i alt 263. Nogle importord forekommer som led i mere end ét lemma, fx indbefatter substantivet *popp* ‘pop’ og adjektivet *poppaður* ‘med karakter af pop’ samme importerede ordstamme, og *blús* ‘blues’ findes både alene og som en del af det sammensatte hybridord *blústónlistarmaður* ‘bluesmusikant’. Der er også enkelte ordforekomster som indbefatter flere importerede ordled, fx *multi-* og *mixari* i *multimixarasett* ‘sæt af multimiksere’ og *própan* og *tankur* i *prófangastankur* ‘propangastank’. Således indeholder materialet 191 forskellige ord (eller leksikalske morfem), som er blevet indlånt efter ca. 1945.

Hovedvægten i undersøgelsen lægges på ord fra engelsk. I Nordens sprog udgør de engelske importord tæt ved 85 % af samtlige importord i avistekster (jf. Selback & Sandøy 2007: 130ff.), men procentdelen er mindre i islandsk end de andre sprog. Fordelingen af importord fra forskellige långiversprog er vist i tabel 2.⁵

Tabel 2: Importordforekomster i islandsk efter långiversprog

<i>Långiversprog</i>	<i>Antal ordforekomster</i>	<i>Procentdel</i>
engelsk	292	64
internationale ord	45	10
dansk	41	9
fransk/italiensk	51	11
andre sprog	29	6
<i>I alt</i>	<i>458</i>	<i>100</i>

Forskellen mellem sprogene kan ikke let at forklare. Importord fra dansk er inkluderet i det islandske materiale, mens ord fra andre nordiske sprog ikke er taget med i de andre sprogs data, men selv når de danske ord ekskluderes, er procenttallet for engelske ord i islandsk kun 70 %. Det kan også nævnes at det ikke altid er let at fastslå hvorfra et ord kommer, fx om ordet *pressa* i islandsk stammer fra engelsk *press* eller dansk *pres*, og det kan skabe en vis inkonsistens i analysen af långiversprog. Mange såkaldt internationale ord er kommet ind i de nordiske sprog via engelsk, og det kan hende at et ord der analyseres som internationalt i et sprog, er blevet klassificeret som engelsk i et andet. De fleste importord i islandsk som har ophav i fx fransk, tysk eller italiensk, for ikke at nævne fjernere sprog, er sandsynligvis lånt gennem et mellemsprog, sædvanligvis enten dansk eller engelsk. Det samme kan

⁵ Procenttallene her stemmer ikke helt med resultaterne fra undersøgelsen af importordenes omfang (jf. Selback & Sandøy 2007, afsnit 2.3). Forklaringen er at forkortelser, som stammer næsten udelukkende fra engelsk, er udeladt i denne undersøgelse.

gælde de andre sprog, og der kan opstå forskelle i analysen ved at et sprog regner ophavssproget som långiversprog, mens et andet angiver mellemsproget, som oftest engelsk, som långiversprog. Indflydelsen kan endog komme fra flere retninger, fx forekommer ordet *pízza* i islandske tekster i 1960-erne, og det fremgår af citaterne at det stammer direkte fra italiensk. Derimod bliver ordet først hyppigt på et meget senere tidspunkt under anglo-amerikansk indflydelse, da pizzaer er blevet almindelig fastfood under amerikanske firmanavne som *Pízza Hut*, *Domino's Pízza* osv.

Analysen bygger på et udvalg af sproglige variabler, som er fælles for alle sprogene, 8 morfologiske og 37 ortografiske træk. De ortografiske variabler er baseret på en analyse af engelske importord i norsk (Johansson & Graedler 2002: 164–66) og tager derfor kun sigte på ord fra engelsk, men i analysen af den morfologiske tilpasning tages alle importordene i betragtning. Variablerne er ikke alle lige relevante for islandsk, fx bruges bogstavet *x* i islandsk lige som i engelsk, og det repræsenterer nogenlunde den samme lyd i begge sprogene, så her er der ikke tale om nogen tilpasning. Til gengæld bruges *ç* slet ikke i islandsk retskrivning og må derfor erstattes med et andet bogstav hvis importord bliver tilpasset. Ligeledes er den morfologiske variabel som angår suffikset *-ing* (M5: *-ing* eller *-ning*) uden interesse i islandsk, fordi det islandske suffiks sammenfalder med det engelske. En variabel, dvs. gengivelsen af korte stavelser i engelske ord som fx *job*, *scan* og *hip-hop* hvor konsonanten ofte fordobles i de nordiske sprog, regnes enten som en morfologisk (M6) eller som en ortografisk (K16) variabel mht. dens karakter i de enkelte sprog. I islandsk er der tale om en ortografisk variabel, og samtidig er den tilsvarende morfologiske variabel uden relevans.

Ordforekomsterne blev analyseret manuelt og kategoriseret mht. de enkelte variabler. De islandske forekomster er meget få sammenlignet med de andre sprog. Det skyldes på den ene side at importord er forholdsvis lavfrekvente i de islandske avistekster (regnet som andel af det totale antal løbende ord), og på den anden side at mange af de islandske avisnumre som blev excerperet, er små, og selve tekstmængden som eksemplerne hentes fra, er derfor mindre end i mange af de andre sprog. Det er klart at knapt 460 ordforekomster ikke kan give noget helhedsbillede når det gælder tilpasning af importord i islandsk, og analysen viste også at grundmaterialet ikke var tilstrækkeligt til at give et klart billede af alle variabler. Det gælder især den morfologiske tilpasning. Mange af importordene forekommer kun en enkelt gang i teksterne, og det rækker næppe til at konstatere om det pågældende ord bøjes eller ej, og slet ikke til at vise hvordan det bøjes. Det hænder bl.a. at et etableret importord kun optræder i en sammenhæng hvor det har (og skal have) nøgen form, dvs. uden endelse, og i materialet er der således ingen bevis på at det bøjes, fx findes hyppige og godt tilpassede neutrale substantiver som *rokk* 'rock' og *partí* 'party' kun i eksempler som hverken viser deres genus eller kasus. Efter de kriterier som bruges i undersøgelsen, analyseres sådanne eksempler som neutrale mht. genus (M1), eftersom plasseringen i sætningen ikke kræver nogen genusmarkering. Hvis der er mange af de neutrale i forhold til forekomster som viser bøjningen på en utvetydig måde, kan det påvirke resultaterne og give et skævt billede mht. kvantiteten af tilpassede versus utilpassede ordforekomster. Men på den anden side ville det også være problematisk at placere de neutrale under enten tilpassede eller utilpassede.

De ortografiske variabler er ikke i samme grad som de morfologiske afhængige af varierende sætningskontekst, og de er heller ikke så følsomme over for et lille antal forekomster, fordi de fleste forekommer i mange forskellige ord. Alligevel viste det sig at nogle af dem var underrepræsenterede i grundmaterialet, og i andre tilfælde fik man en anelse om at de foreliggende forekomster måske ikke var repræsentative (nok) for hvorvidt og hvordan en bestemt ortografisk variabel tilpasses. Grundmaterialet måtte derfor suppleres for at resultaterne skulle give et realistisk billede af tilpasningen af importord i islandsk. For at sikre at det supplerende materiale er sammenligneligt med grundmaterialet mht. genre, blev det hovedsagelig hentet fra avistekster, dvs. databasen til *Morgunblaðið* på Internet (herefter nævnt “GMbl”)⁶; andre islandske aviser er desværre ikke tilgængelige på samme måde. Databasen dækker perioden fra 1986 indtil dags dato og indeholder kun redaktionelt materiale, så den er ikke helt parallel med grundmaterialet som omfatter flere aviser fra årene 1975 og 2000 og bygger på hele tekster, annoncer inkluderet. Vi søgte først og fremmest eksempler fra året 2000, men når det drejede sig om sjældnere forekommende importord, blev søgningen udvidet til en længere periode. På den ene side blev der søgt efter flere eksempler af ord som forekommer i grundmaterialet, og på den anden side efter flere importord som indeholder de underrepræsenterede variabler. For at finde frem til de sidstnævnte udnyttedes det islandske materiale som blev indsamlet til den europæiske anglicismeordbog (DEA). Resultaterne er dog først og fremmest baseret på grundmaterialet, mens det supplerende materiale tjener til at uddybe dem og tolke, og der skelnes i alle tilfælde klart mellem forekomster fra grundmaterialet og fra andre kilder.

4. Morfologisk tilpasning

4.1. Orddannelse og morfologisk struktur

Grundmaterialet består af to hovedkategorier, direkte importord og hybridord. Ud fra en islandsk synsvinkel er størstedelen af de førstnævnte simpleksord, dvs. ord som kun indeholder en uanalysbar kerne og eventuelt en bøjningsendelse. Afledte og sammensatte engelske ord som er optaget i deres helhed, analyseres som simpleksord hvis ordleddene ikke har en selvstændig status i islandsk, fx *oregonpine* (eng. *Oregone pine* ‘type træ(materiale)’). Importordene er altså kun kategoriserede som sammensatte ord hvis begge dele kan optræde i islandsk som et selvstændigt ord eller som et bundet morfem i andre ord, fx *própangastankur* ‘propangastank’, hvor både *própan* og *tankur* kan stå alene, og *multimixarasett* ‘sæt af multimiksere’, hvor de enkelte importerede morfemer enten kan være fritstående (*mixari*, *sett*) eller forekomme i andre forbindelser (*multi*-).

Hybridord er sammensatte af en importeret og en hjemlig del, og de kan i princippet have to slags ophav. Enten kan der være tale om et sammensat ord i

⁶ Min medhjælper, Elva Dögg Melsted, BA, tog sig af søgning i databasen og klassificering af de supplerende eksempler. Hun har også assisteret ved analysen af grundmaterialet og ved udarbejdelse af statistikken.

långiversproget som er blevet delvis oversat, fx *dragdrottning* ‘drag queen’, eller om en nydannelse i islandsk med et importord som det ene sammensætningsled, fx *jeppaferð* ‘en tur med jeep(er)’. Selve ordformen viser ikke hvordan ordet er opstået, men forudsætningen for den første type er at der findes et tilsvarende sammensat ord i långiversproget, og for den sidste at det fremmede ordled også findes som et selvstændigt ord i islandsk. Almindeligvis indgår det i definitionen af hybridord at de er sammensatte, men afledte ord med et importeret kernemorfem og et islandsk suffiks er af samme natur. De kan, lige som de sammensatte hybridord, opstå på to forskellige måder, enten når et fremmed ord tilpasses ved at det udenlandske suffiks udskiftes (eller oversættes) med et tilsvarende islandsk suffiks, fx *hamborgari* ‘hamburger’, eller som islandsk orddannelse med et importord som grundlag, fx *tjöffari* (adj. *tjöff* ‘tough’ + *-ari*). Mange af de islandske suffikser som erstatter de fremmede, er også meget produktive, fx *-ari* og *-aður* (jf. eng. *-er* og *-ed*), og det er derfor ikke mindre vanskeligt at bestemme ophavet af de afledte end af de sammensatte hybridord, fx om *djókari* er en tilpasning af det engelske substantiv *joker* (*djóker* findes også i islandsk; jf. DEA) eller en islandsk afledning af verbet *djóka* ‘joke’.

En tredje kategori er fraser som består af to eller flere ordformer der importeres som en helhed. De indbefatter ordforbindelser, som fx “*my way*”, men enkelte fremmede sammensætninger der skrives som to ord, er også kategoriseret som fraser, fx *car rental*, *digital scan* og *art gallery*. De virker som ordforbindelser snarere end som enkelte ord i islandsk sammenhæng pga. skrivemåden, selv om der er en vis tendens til særskrivning af sammensatte importord og hybridord (jf. M8, se tabel 4 nedenfor), og begge dele er helt utilpassede, både morfologisk og ortografisk. Sådanne enheder skiller sig fra sammensatte importord ved at mindst et af leddene ikke har en selvstændig status i islandsk, og hvis de var sammenskrevet, ville de således have været analyseret som simpleksord.

Tabel 3: Importordenes inddeling efter morfologisk struktur
(ord fra alle långiversprog) i procent

	Ordforekomster (N=458)	Ordtyper (N=262)
<i>Direkte importord</i>	58	45
simpleksord	56	43
sammensatte ord	2	2
<i>Hybridord</i>	36	50
importord som første led	26	37
importord som sidste led	5	8
islandsk suffiks	5	5
<i>Fraser</i>	6	6
<i>I alt</i>	100	100

Tabel 3 viser procentforholdet mellem direkte importord, hybridord og fraser i grundmaterialet, samt ordenes inddeling efter morfologisk struktur og stillingen af

det importerede ordled i hybridord, både i ordforekomster og i de forskellige ordtyper (lemmaer) som findes i avisteksterne. Ordtyperne fordeler sig nogenlunde lige­ligt mellem direkte importord og hybridord (fraserne er direkte importeret), mens næsten to tredjedele af ordforekomsterne består af direkte importord. Det betyder at de er gennemsnitligt hyppigere end hybridordene, fx er der 45 eksempler af substantivet *fax* alene — som for øvrigt er langt det hyppigste ord i databasen — mens hybrider oftest kun forekommer en enkelt gang i materialet og højst i 4 eksempler. Langt de fleste direkte importord er simpleksord, og der er meget få sammensatte ord blandt dem (se ovenfor om kriterier for inddelingen).

Størstedelen af hybridordene har et importeret førsteled og et hjemligt ord eller suffiks som sidsteled. Derimod er der forholdsvis få hybrider med importord som det sidste led. Denne forskel er interessant mht. at det er sidsteleddet som bøjes, mens det første led i sammensætninger ikke kræver nogen yderligere tilpasning. Det viser sig også at de importord der forekommer som sidste led i hybrider, næsten udelukkende er etablerede og godt tilpassede, fx *kas(s)etta* ‘kassette’, *grill* og *jeppi* ‘jeep’. Til gengæld er mange af de importord der forekommer som det første led i hybridord ortografisk utilpassede, fx *terylenebuxur* ‘terylenebukser’, *silicone gúmmi* ‘silikonegummi’ og *zoomlinsa* ‘zoomlinse’. I sådanne tilfælde kan den morfologiske tilpasning faktisk siges netop at bestå i selve placeringen, enten ved at sidsteleddet i et sammensat ord i engelsk bliver oversat, eller ved at der dannes en islandsk sammensætning hvor et hjemligt element er tilføjet til importordet. Ord som fx *Cheddarostur* (eng. *Cheddar* + *ostur* ‘ost’) og *bleiserjakki* (eng. *blazer* + *jakki* ‘jakke’), hvor det sidste led er en gengivelse af en (del af) betydningen i det første led snarere end en indholdsmæssig tilføjelse, antyder at der er tale om en morfologisk tilpasningsstrategi i tillæg til den semantiske funktion at gøre betydningen mere gennemskuelig i modtagersproget.

I de afledte hybridord forekommer der seks forskellige suffikser:

- (t)ífur* (jf. eng. *-(t)ive*, da. *-(t)iv*), *-ískur* (jf. eng. *-ic*, da. *-isk*) og *-aður* (jf. eng. *-ed*, da. *-et*) i adjektiver, og
- ismi* (jf. eng. *-ism*, da. *-isme*), *-ing* (jf. eng. *-ing*, da. *-(n)ing*) og *-ari* (jf. eng. *-er*, da. *-are*) i substantiver.

Nogle af dem er indlånte, men de er etablerede og ikke “moderne” i vores forstand, dvs. ældre end 1945. Alle suffikserne er mere eller mindre produktive i islandsk. Mange hybridord som indbefatter disse suffikser, er tilpasset ved at et engelsk eller dansk suffiks er skiftet ud med det tilsvarende islandske, og samtidig har ordet fået islandsk bøjning. I vores grundmateriale gælder det *figúratífur* ‘figurativ’, *hamborgari* ‘hamburger’ og *póstmóðernismi* ‘postmodernisme’, idet ingen af dem knytter sig til et islandsk ord som de kunne være afledt af. Sandsynligvis gælder det samme for ord som fx *geómetrískur* ‘geometrisk’, *stressaður* ‘stresset’, *tackling* (i fodbold) og *startari* ‘starter (i bil)’, men de kunne også være afledte af importordene *geómetría* (subst.), *stress* (subst.) (eller *stressa* (verb.)), *ta(c)kla* (verb.) og *starta* (verb.). Derimod må ord som *töffari* ‘en tough fyr’ og *poppaður* ‘som har et præg af pop(musik)’ være dannet i islandsk af henholdsvis adjektivet *töff* (eng. *tough*) og substantivet *popp* (eng. *pop*) eller

det afledte verbum *poppa (upp)* ‘give (noget) et præg af pop’, eftersom der ikke findes tilsvarende afledte ord i långiversproget.

Omtrent halvdelen af de importord der optræder som sidsteled i hybridord, stammer fra engelsk, og to tredjedele af de importerede førsteled. Mange hybridord er opstået ved orddannelse i islandsk snarere end som tilpasning af importord, og det gælder især sammensætninger med et importord som sidsteled, men også en del af de andre sammensatte og afledte ord. Hvis et importord indgår i islandsk orddannelse på denne måde, tyder det på at ordet er blevet integreret og morfologisk tilpasset, i det mindste mht. orddannelsesdelen af morfologien.

To af de morfologiske variabler i undersøgelsen har med orddannelse at gøre, men den ene er ikke relevant i islandsk (M5: fordeling af suffiksvarianterne *-ing/-ning*). Den anden drejer sig om sær- eller sammenskrivning af sammensatte ord (M8). I islandsk som i de andre nordiske sprog skrives sammensatte ord i et ord ifølge retskrivningsreglerne, hvorimod de sædvanligvis er skrevet som to ordformer i engelsk. Den tendens til særskrivning, som man har registreret i de nordiske sprog, har derfor blandt nogle sprogforskere været anset for indflydelse fra engelsk (se fx Johanson & Graedler 2002: 172). Tabel 4 viser resultaterne af analysen af hybridord og sammensatte importord i grundmaterialet, i alt knapt 100 ordforekomster. Langt de fleste sammensatte ord følger islandsk retskrivning, mens mindre end en femtedel er skrevet som to ord og, som en mellemvej, skrives ordene i nogle tilfælde med en bindestreg mellem ordleddene. Ord, som der er flere eksempler på, viser at der kan være vaklen i skrivemåden, især hvis de i øvrigt er utilpassede, fx findes tre skriftformer: *djamsession*, *Jam-session* og *Jam Session*.

Tabel 4: Skrivemåden af sammensatte importord og hybridord i islandsk (variabel M8)

	<i>Antal ordforekomster</i>	<i>Procentdel</i>
Sammenskrevet	69	72
Med bindestreg	11	11
Særskrevet	16	17
<i>I alt</i>	<i>96</i>	<i>100</i>

Sammenskrivning er den almene regel i godt tilpassede ord, fx i hybridord med importordet som sidste led (jf. diskussionen ovenfor), mens størstedelen af særskrevne ord har mindre tilpassede importord som det første led, fx *surround kerfi* ‘surround system’, *terylene dömubuxur* ‘damebukser af terylene’ og *geometric morphometrics tölfraði* ‘geometric morphometrics statistik’. Skrivemåden af sammensatte importord i islandsk er ikke tidligere systematisk undersøgt, og resultaterne kan derfor ikke sammenlignes med andre. De tyder bl.a. på at sammenskrivning og ortografisk tilpasning går hånd i hånd, i det mindste er der ingen eksempler i materialet på et særskrevet ord med et etableret og godt tilpasset importord som førsteled.

4.2. Bøjning

4.2.1. Substantiver

Over 90 % af importordene er substantiver, hvad enten man ser på ordforekomster eller ordtyper, og tre af variableerne i undersøgelsen retter sig mod deres bøjning: tildeling af genus (M1), flertal (M4) og genitiv (M7). Den første variabel er interessant idet det største långiversprog, dvs. engelsk, ikke har noget grammatisk genus, mens de nordiske sprog har enten to eller tre køn. Tildeling af genus til de engelske importord er således en vigtig del af deres tilpasning. De to andre variable drejer sig først og fremmest om valget og formen af bøjningsendelse. I mange af sprogene konkurrerer den engelske flertalsendelse *-s* med hjemlige endelser i importord. I genitiv er *-s* en vanlig endelse i de nordiske sprog ligesom i engelsk, men indflydelsen mærkes i en tendens til at skrive den med apostrof: 's.

Islandsk har tre køn, maskulinum, femininum og neutrum, og substantivernes genus påvirker ordformen på forskellige måder. Substantiverne bøjes i tal og kasus efter forskellige bøjningsmønstre som bl.a. beror på deres køn. Substantivets genus bestemmer også formen af andre ord i sætningen pga. kongruens, og det kan derfor udledes af forskellige morfologiske træk, enten i selve ordet eller i andre ord i konteksten. Disse træk er fx ordets bøjningsendelse, formen af den bestemte artikel og af adjektiver, talord eller pronominer som slutter sig til substantivet. I islandsk er der derimod ingen ubestemt artikel, så hvis den passende ordform er uden bøjningsendelse, er der i mange tilfælde intet som klart tilkendegiver et substantivs køn.

Genustildeling var analyseret i substantiver af engelsk ophav, internationale ord og ord fra fjernere sprog som kan være indlånt med engelsk som mellemsprog, i alt godt 330 ordforekomster. Tabel 5 viser resultaterne.

Tabel 5: Tildeling af genus i substantiver mht. morfologiske og syntaktiske kendetegn

	<i>Morfologiske træk</i>		<i>Syntaktiske træk</i>		<i>I alt</i>	
	N	%	N	%	N	%
maskulinum	44	15	4	11	48	15
femininum	34	11	0	0	34	10
neutrum	36	12	31	89	67	20
umarkeret køn	183	61	—	—	183	55
<i>I alt</i>	297	100	35	100	332	100

Når man kun ser på de morfologiske træk, dvs. substantivets bøjningsendelse og formen af den efterhængte bestemte artikel, er mere end 60 % af importordene umarkeret mht. genus, men hvis der i tillæg tages hensyn til syntaktiske kendetegn som fx kongruensbøjning, stiger procentdelen af ordforekomster som med sikkerhed kan siges at have fået grammatisk køn i islandsk, fra 38 % til 45 %. I resten af forekomsterne er der ikke noget som viser at ordet er blevet tildelt genus eller ej, så denne kategori indeholder både utilpassede ord og etablerede importord som i den

pågældende kontekst har ingen bøjningsendelse, og støtter sig heller ikke til andre ord som tilkendegiver substantivets genus. Nøgne bøjningsformer er meget almindelige i islandsk, fx har de såkaldte stærke intetkønsord, som danner en af de største og mest produktive bøjningsklasser, ingen endelse i nominativ og akkusativ singularis. Dette viser sig fx i at andelen af neutrumsord vokser betydeligt når man også tager hensyn til syntaktiske træk.

Tabel 5 viser m.a.o. ikke forholdet mellem tilpassede og utilpassede substantiver mht. tildeling af køn, men forholdet mellem ordforekomster med og uden genusmarkering, selv om der er kun en del af de sidstnævnte som kræver markering. For at få et bedre oversigt over forholdet mellem tilpassede og utilpassede importord, har jeg også analyseret ordtyperne ud fra det samlede antal eksempler på det pågældende importord, og i tillæg blev grundmaterialet suppleret med eksempler fra GMbl. Tabel 6 viser resultaterne.

Tabel 6: Genustildeling: Forholdet af tilpassede og utilpassede substantiver (ordtyper)

		<i>Grundmateriale</i>		<i>I alt</i>	
		<i>(morfologisk og/eller med supplerende syntaktisk tilpasning)</i>		<i>fra GMbl</i>	
		N	%	N	%
Tilpassede ord	maskulinum	22	24	24	26
	femininum	14	15	16	17
	neutrum	17	18	38	41
Utilpassede ord	usikkert/intet køn	40	43	15	16
<i>I alt</i>		<i>93</i>	<i>100</i>	<i>93</i>	<i>100</i>

Forholdet mellem de importerede substantiver, som givetvis har fået et genus i islandsk, og de substantiver, som ikke med sikkerhed har fået tildelt køn, er ganske forskelligt i tabel 5 og 6. I den sidstnævnte er et importord kategoriseret som tilpasset mht. genus hvis der findes mindst et utvetydigt eksempel på at det tilhører et bestemt køn, enten ud fra morfologiske eller syntaktiske kendetegn. Hvis der i grundmaterialet ikke fandtes noget klart eksempel som viser ordets genus, blev der søgt efter yderligere eksempler i GMbl. Dette leder til en betydelig indskrænkning i andelen af importord med usikkert køn eller importord som eventuelt ikke er blevet tildelt genus i islandsk, dvs. fra 55 % i tabel 5 (ordforekomster) til 43 % i tabel 6 (ordtyper), hvis man kun ser på grundmaterialet. Når de supplerende eksempler fra GMbl også tages i betragtning, synker procentdelen af utilpassede ord til kun 16 %. Som ventet ud fra bøjningsmønstrene afslører de ekstra eksempler fra GMbl at mange af de umarkerede ordeksampler faktisk er intetkønsord, hvorimod suppleringen har meget mindre påvirkning på andelen af maskulinums- og femininumord. Ordernes inddeling efter genus ifølge tabel 6 stemmer nogenlunde overens med resultater fra andre undersøgelser (jf. Guðrún Kvaran & Ásta Svavarsdóttir 2002: 94). Størstedelen af ordene som står tilbage uden genusmarkering, viser sig at være

utilpassede i flere henseender, fx ortografisk. Mange af dem forekommer kun en enkelt gang, især i tekster fra 2000, hvor nogle af dem står i anførselstegn, hvad der understreger at de anses for fremmede. Alt dette tyder på at tabel 6 giver et bedre helhedsbillede af genustildelingen i islandsk end det som aftegner sig i den forrige tabel.

Endelsen *-s* findes ikke som flertalsendelse i det islandske bøjningssystem og forekommer udelukkende i importord. Knap 40 ordeksimpler i grundmaterialet viser flertalsformer af importord (M4), hvoraf størstedelen har forskellige islandske endelser, mens 4 eksempler (11 %) har *-s*. To af disse eksempler står i samme citat og gælder engelske begreber i anførselstegn med adjektivet *svonefndur* 'såkaldt' som indledning, dvs. et typisk eksempel på citatord eller fremmede ord som bruges som sådanne i et andet sprog:

“Hann [...] málar fyrstu myndir sínar í New York, hinar svonefndu ‘transitional paintings’ og ‘black paintings’ sem hann sýndi hjá Leo Castelli og í Museum of Modern Art.”⁷

De to andre eksempler gælder ordene *slides* og *fittings*. De har begge to været brugt i islandsk i årevis, og ordformerne fungerer som en slags kollektiver snarere end egentlige flertalsformer. Disse ord findes slet ikke i andre ordformer, heller ikke i GMbl, og det viser sig fx i hybridordet *slides myndir* 'slides billeder' i grundmaterialet. De foreliggende eksempler på flertal med *-s* kan derfor næppe tages som bevis på at den engelske endelse bruges produktivt i islandsk, og det stemmer overens med andre undersøgelser (se fx Guðrún Kvaran & Ásta Svavarsdóttir 2002: 93).

Endelsen *-s* er hyppig som genitiv singularis-endelse i islandsk, og derfor er den i og for sig ikke bevis på engelsk indflydelse (M7). Det drejer sig snarere om den engelske skrivemåde med apostrof, om den findes i importordene og i hvilken udstrækning. I vores grundmateriale er der knap 30 genitivformer, inklusive pluralis, men kun 6 af dem har en *s*-endelse. Formen *ʼs* findes kun i et eneste eksempel (14 %), i hybridordet *Crohn's sjúkdómur* 'Crohn's sygdom'. Der er andre parallelle eksempler i materialet hvor formen er tilpasset, fx *Alzheimersjúklingur* 'Alzheimerpatient' og *Parkinsonsamtökin* 'Parkinsonforeningen', hvor det første led har henholdsvis en genitivform med *-s* og den nøgne stamme. Eksemplerne viser altså at også mht. genitivformen er importerede substantiver som regel tilpassede til islandsk.

4.2.2. Adjektiver og adverbier

Ved analysen af adjektivbøjningen er der især lagt vægt på neutrumsformen (M2). Der er omtrent 30 eksempler på adjektiver i grundmaterialet, inklusive adverbier som svarer til neutrum af det tilsvarende adjektiv, og de repræsenterer 15 forskellige

⁷ Han [...] maler sine tidligste værker i New York, de såkaldte “transitional paintings” og “black paintings”, som han udstillede hos Leo Castelli og i Museum of Modern Art.

ordtyper. Kun 7 af forekomsterne, tilhørende 3 forskellige ordtyper, er neutrum singularis, og det rækker ikke til at give pålidelige resultater om tilpasningen. Derimod har islandsk en udførligere adjektivbøjning end de andre nordiske sprog, og adjektiver bøjes i genus, tal og kasus, fx er singularis og pluralisformerne i nominativ *gulur* og *gulir* (mask.) vs. *gul* og *gular* (fem.) vs. *gult* og *gul* (neutr.) ‘gul’. Der kan derfor henvises til flere bøjningsformer i islandsk for at finde tegn på at et adjektiv har tilpasset sig morfologisk, og jeg har set på adjektivbøjningen i sin helhed, ikke kun på neutrum singularis. Resultaterne ses i tabel 7.

Tabel 7: Morfologisk tilpasning af adjektiver

	<i>Antal ordforekomster</i>	<i>Procentdel</i>
Bøjede	13	46
Ubøjede	15	54
<i>I alt</i>	28	100

Samtlige bøjede adjektiver har det tilfælles at de har et tilpasset islandsk suffiks, dvs. de tilhører den specielle kategori af afledte hybridord som blev diskuteret i afsnit 4.1. Der er tale om suffikserne *-ískur* (jf. da. *-iske*, eng. *-ic* osv.), fx i *póstmóðernískur* ‘postmodernistisk’, og *-(t)ífur* (jf. da. *-(t)iv*, eng. *-(t)ive*) i *figuratífur* ‘figurativ’, samt perfektum participium-suffikset *-aður* (jf. da. *-et*, eng. *-ed*) fx i *stressaður* ‘stresset’. Ord med alle tre suffikser har en regelmæssig bøjning ifølge islandske regler. De ubøjede adjektiver er derimod simpleksord af engelsk ophav, i alt 7 forskellige ordtyper, fx *kínkí* ‘kinky’ og *sexí* ‘sexy’ samt ordet *double* i adverbial stilling: *vinna “double”* ‘vinde dobbelt (i engelsk fodbold)’. Søgning i GMbl har konstateret at alle disse ord er ubøjelige. Det må tilføjes at de ubøjede adjektiver står foran et substantiv i mange af eksemplerne, fx *steríó plötuspilari* ‘stereogramfon’, og i sådanne tilfælde er det svært at skelne mellem ordforbindelser og sammensatte hybridord. En alternativ analyse af *steríó* kunne altså være at kategorisere det som et forled.

De to ubøjede adjektiver som står i den mest typiske adjektivstilling, *kínkí* og *sexí*, minder om den gruppe hjemlige adjektiver som er ubøjelige, idet de ender på en vokal. For også at inkludere en anden slags adjektiver har vi søgt eksempler i andre kilder, og det forholdsvis hyppige ord *kúil* ‘cool’ blev valgt som repræsentant. Søgningen omfattede kun de ortografisk tilpassede ordformer *kúil*, *kúilt* (neut.sing.), *kúilir* (mask.plur.) og *kúilar* (fem.plur.) i GMbl og i de dele af Leksikografisk Institúts tekstsamling (LIT) som består af avistekster (andre end i GMbl) og af tekster fra blogsider. Der fandtes i alt 54 forekomster i databaserne, og de eneste former som forekommer i teksterne er *kúil* og *kúilt*. Det overvejende flertal af forekomster har formen *kúil* (94 %), og i 20 % af tilfældene er det den korrekte form i sætningskonteksten, så ordet er altså utilpasset i 74 % af forekomsterne. Neutrumformen *kúilt* forekommer kun 3 gange, og eftersom to af eksemplerne står i en artikel hvor selve ordet *kúil*s tilstedeværelse og tilpasning i islandsk diskuteres, er der snarest tale om en slags metaeksempler.

Konklusionen er at importerede adjektiver i islandsk sædvanligvis ikke bøjes, dvs. såfremt de ikke har et tilpasset suffiks. Dette stemmer med resultater fra andre undersøgelser (se fx Guðrún Kvaran & Ásta Svavarsdóttir 2002: 96 og Ásta Svavarsdóttir 2003).

4.2.3. Verber

Mange undersøgelser har vist at importerede verber næsten ikke bruges uden morfologisk tilpasning, hverken i islandsk eller i de andre nordiske sprog (jf. Guðrún Kvaran & Ásta Svavarsdóttir 2002: 97; se også fx Jarvad 1995: 75 og Johanson & Graedler 2002: 177–78). Derfor lægges der ikke stor vægt på verberne i denne undersøgelse. I det islandske materiale er der kun 9 eksempler på verber, og størstedelen viser infinitivformen, som udelukkende har den islandske endelse *-a*, fx *púttu* '(golf) putte'. To eksempler viser perfektum participium (M3), i begge tilfælde med det islandske suffiks *-að*, dvs. (*verða*) *púttað* '(blive) puttet' og (*getur*) *toppað* '(kan) toppe'.

4.3. Sammenfatning af den morfologiske tilpasning af importord

Som opsummering vises i tabel 8 resultaterne når alle importordene i materialet klassificeres mht. deres morfologiske tilpasning. Kategoriseringen i tabellen er baseret på hele ordformer (ordforekomster), men ikke på enkelte variable.

Tabel 8: Morfologisk tilpasning

	Morfologisk tilpassede importord			Morfologisk neutrale importord			Ord med fremmed morfologi	Total	Fraser/kodeveksling
	A	B	C	D	E	F	G		
N	121	23	113	10	80	82	7	436	22
%	28	5	26	2	18	19	2	100	
N	257			172					
%	59			39					

A: Hybridord med importeret førsteled

B: Hybridord med importeret sidsteled

C: Ord med islandsk suffiks, bøjningsendelse og/eller bestemt artikel

D: Morfosyntaktisk tilpassede ord, fx med et bøjet attribut

E: Morfologisk og morfosyntaktisk nøjtrale ord

F: Ord uden sætningskontekst

G: Ord med fremmede bøjningsendelser (og undtagelsesvis uden endelse)

Kategorierne A–D skaber ingen større problem. Hybridord er kategoriseret som morfologisk tilpassede (A og B), uanset deres tilpasning i øvrigt. De fleste ord med importeret sidsteled (B) er etablerede, og mere end halvdelen af dem (13 ord) har hjemlige endelser, enten bøjning eller bestemt artikel (jf. ordene i C), nogle er morfosyntaktisk tilpassede (3 ord, jf. ord under D), og andre er neutrale (7 ord; jf. ordene i

E). Eftersom disse ord allerede er registrerede i B, bliver de dog ikke medregnet under de andre kategorier.

At et importord anses som morfosyntaktisk tilpasset, betyder at sætningskonteksten viser tilpasningen, fx et bøjet attribut (*mikill fókus* (mask.), *rosalegt kikk* (neutr.) osv.). De morfologisk og morfosyntaktisk neutrale ord (E) har hverken egen bøjningsendelse eller et andet tegn på tilpasning, men de står i en kontekst hvor det heller ikke er forventet.

De andre kategorier er sværere at skelne imellem. Et ord med en fremmed endelse kategoriseres selvfølgelig som utilpasset (G), men når der er tale om ordformer som ikke skulle have nogen endelse, er det svært at skille mellem neutrale og utilpassede ord (E og G). I forbindelsen *stereo kassettutaki* er fx endelsen *-t* næppe forventet selv om der er tale om neutrum eftersom islandske adjektiver som ender på vokal (bl.a. ord med suffikset *-ó*), ville være uden endelsen, og *stereo* er derfor ikke analyseret som utilpasset (G), men som neutralt (E).

Den sidste kategori (F) omfatter ord uden vanlig sætningskontekst, især forekomster fra annoncer o.l. Den sidste kolonne (K) i tabellen viser antallet af ordforbindelser af mindst to ord, udelukkende uetablerede fraser. Disse er ikke medregnet i procenttallene.

Som tabellen viser, er langt de fleste importord enten morfologisk tilpassede eller neutrale, og mere end 60 % af dem har morfologiske eller morfosyntaktiske tegn på tilpasning. Derimod er der kun 2 % af ordene som viser klare tegn på fremmed morfologi.

5. Ortografisk tilpasning

5.1. Vokaler

Analysen af den ortografiske tilpasning af vokaler bygger på 21 udvalgte variabler i engelske importord, først og fremmest i grundmaterialet. Antallet af ordforekomster hvor de enkelte variabler optræder, varierer ganske meget. En oversigt over resultaterne vises i tabel 9 hvor eksemplerne inddeles i tre kategorier: (1) Utilpassede former hvor importordet beholder den fremmede ortografi, selv om pågældende bogstav eller bogstavkombination slet ikke findes i islandsk. Der kan her også være tale om et bogstav som findes i islandsk, men bare ikke i forbindelse med den udtale som det repræsenterer i importordet. Den står som oftest nær den engelske udtale, fx *a* i *space*, som almindeligvis udtales med [ɛɪ] på islandsk lige som på engelsk og ordet skulle derfor skrives med *ei* ifølge islandske retskrivningsnormer. (2) Neutrale former skrives som på engelsk, men ortografien er alligevel i overensstemmelse med islandske normer for forholdet mellem skriftform og udtale, fx hvor *a* repræsenterer en monoftong i engelske ord som *fax* eller *tackling*. På islandsk udtales de med en tilsvarende lyd (der kan variere mellem det engelske [ə] og en mere islandskpræget *a*-lyd). Der kan også være tale om ord hvor udtalen er blevet tilpasset, som fx i *latex*. Det udtales med diftong på engelsk ([ɛɪ], jf. V2), men derimod med en almindelig *a*-lyd på islandsk. Derfor stemmer ortografien overens med udtalen i sådanne tilfælde

fordi udtalen er anderledes end i engelsk. (3) Tilpassede ordformer er tilfælde hvor ortografien er blevet ændret, så den svarer til udtalen ifølge islandsk retskrivning, fx når *space* skrives som *speis*.

Tabel 9: Ortografisk tilpasning af engelske vokaler

<i>Variabel</i> (engelsk(e) bogstav(er) og lyd)	<i>Tilpasset</i>		<i>Neutral</i>		<i>Utilpasset</i>		<i>I alt</i> N
	N	N	N	%	N	%	
V1: a [Θ]	0	—	18	100	0	—	18
V2: a [εI]	0	—	4	22	14	78	18
V3: ai(gh)/ay/ea [εI]	0	—	0	—	6	100	6
V4: a []	0	—	0	—	0	—	0
V5: o []	7	19	29	81	0	—	36
V6: aw/a/o [̃+]	1	50	1	50	0	—	2
V7: au [̃]	0	—	0	—	0	—	0
V8: e/ea/ee [t(̃), I↔]	27	51	9	17	17	32	53
V9: are/air [ε↔]	0	—	0	—	2	100	2
V10: ea [ε]	1	100	0	—	0	—	1
V11: er/or [↔]	4	18	18	82	0	—	22
V12: a [↔]	0	—	13	100	0	—	13
V13: er/ir/ur [ε ̃]	3	75	1	25	0	—	4
V14: i/ie/igh/ui/y [αI]	2	40	0	—	3	60	5
V15: o/ou/u [ø]	8	40	1	5	11	55	20
V16: o, oa, ou [↔Y]	17	47	4	11	15	42	36
V17: ou/ow [↔Y]	0	—	0	—	0	—	0
V18: ou/ow [αY]	0	—	0	—	2	100	2
V19: oi/oy [αY]	0	—	0	—	2	100	2
V20: oo/ui/iew/ue/u [(φ)u ̃]	2	29	0	—	5	71	7
V21: ou/oo [Y↔]	0	—	0	—	0	—	0
<i>I alt</i>	72	29	98	40	77	31	247

Betragtet ud fra de samlede resultater er der gennemsnitligt omtrent lige mange tilfælde af ortografisk utilpassede og tilpassede vokalføremster i grundmaterialet, mens de neutrale føremster udgør den største kategori. Eftersom variablerne blev analyseret hver for sig, kan det dog ikke regnes for givet at der er tale om 98 ordformer som i deres helhed ser "islandske" ud, og selv i kategorien "tilpasset" kan der være ordformer som ortografisk kun er delvis tilpassede, hvis alle variabler tages i betragtning. I kategorien "neutral" finder man således helt tilpassede ord, som *rokk* 'rock' og *rapp* 'rap(musik)', neutrale ord, som fx *fax* 'fax', men også ord, som fx "*black painting*" og *subwoofers*, som stort set er utilpassede, selv om de er neutrale mht. de pågældende variabler (henholdsvis V1 og V11).

I det følgende vil vi se nøjere på de enkelte vokalvariabler. Som tabellen viser, er der 4 variabler der ikke er repræsenteret i grundmaterialet, og yderligere 5 variabler med kun en eller to forekomster. Vi har derfor søgt efter yderligere eksempler på mange variabler i GMBL.

De to første variabler drejer sig om gengivelsen af engelsk *a*, dels som monof-tong dels som diftong. Den første (V1) kræver ikke megen diskussion. Begge sprogene har omtrent samme udtale af variabelen, og ortografien er derfor uændret i alle tilfælde så eksemplerne er her analyseret som neutrale. Den anden variabel (V2) gælder engelsk *a* med udtalen [ɛɪ]. Nogenlunde den samme lyd findes i islandsk og gengives almindeligvis med *ei*, så det er den skrivemåde man ville vente i tilpassede ordformer. Det er lidt overraskende at den findes slet ikke blandt de 18 forekomster i grundmaterialet, men det viser sig at to tredjedele af dem består af ordtypen *station(bill)* ‘stationcar’, et forholdsvis hyppigt importord som dog udelukkende forekommer i utilpasset form, også i GMBL. Der finder man til gengæld eksempler på tilpassede så vel som utilpassede former af denne variabel i mange andre importord, fx *teip* vs. *tape* (3 tilpassede forekomster : 4 utilpassede)⁸, *bleiser* vs. *blæzer* (1:4), *sjeik* vs. *shake* (5:2) osv.

Den tredje variabel (V3) indbefatter flere forskellige bogstavkombinationer (*ai(gh)/ay/ea*), som i engelsk repræsenterer diftongen [ɛɪ]. Alle eksemplerne er utilpassede, men bortset fra 2 eksempler på *e-mail* er der kun tale om fraser og engelske ord som står i parentes (“*my way*”, “*the greatest*” osv.), og en søgning i GMBL viser flere eksempler på tilpasning i denne variabel, fx *meil* og (*i*)*meila* (verbum) ved siden af (*e*-)*mail* (9:12), *streit* vs. *straight* (7:38), *ókei* og *ókey* vs. *okay* (87:2) og *breik* vs. *break* (2:2).

Grundmaterialet har ingen eksempler på V4 (eng. *a* [ɪ]). Det eneste importord som jeg er kommet på som repræsentant for denne variabel, er *squash*, og det har vi søgt efter i GMBL. Der fandtes 96 forekomster af den tilpassede form *skvass* (som her ville blive regnet for neutral mht. V4), et eksempel på tilpasningen *skvoss* og 4 på den engelske ortografi. Det må tilføjes at netop dette ord er blevet omtalt officielt mht. dets tilpasning til islandsk med anbefaling af formen *skvass* (se Ari Páll Kristinsson 1990), og den form bruges hos mange sportsklubber og i selve squashforeningens navn: *Skvassfélag Reykjavíkur*.⁹

Variabel V5 indbefatter engelsk *o* med udtalen [ɔ]. Som oftest beholdes den engelske skriftform med *o*, som også findes i islandsk, sædvanligvis med en fonetisk tilpasning som i de integrerede importord *poppi* ‘pop’ og *rokk* ‘rock’. I enkelte tilfælde gengives *o* dog med *ó* som i *póstmáðernismi*, vel at mærke med en anden fonetisk tilpasning, dvs. til diftongen [ɔʊ], men det kan skyldes lighed mellem de pågældende ord og ældre importord med *ó*. Det bekræftes af en søgning i GMBL, hvor det eneste importord som findes med *ó*, er *mónitor* ‘monitor’, mens andre ord som fx *nóbóddi* ‘nobody’ (som subst.), *droppa* ‘drop’, *gloss* ‘lip gloss’ og *djobb* ‘job’ beholder *o*-et.

Der er kun 2 eksempler på V6 (eng. *a(w)/o* [ɔ]). I det ene er skriftformen uændret, men eftersom ordet *alternator* udtales med [ɔ] (tilpasset udtale), analyseres

⁸ Tallene henviser til eksempler fra GMBL i perioden 1986–2000 med hovedvægt på artikler fra 2000; der er ikke tale om en meget grundig undersøgelse, så tallene må kun betragtes som en indikation af forholdet mellem tilpassede og utilpassede ordformer.

⁹ Jf. <http://www.skvass.co.is>; se også fx <http://www.veggssport.is>.

det som neutral. I det andet er *a* tilpasset til *o* ifølge udtalen, dvs. *olrat* ‘allright’. Der fandtes også få eksempler i GMbl, men de pågældende ord skrives (og udtales) med *o*, fx *sjortari* (jf. eng. *short*). I grundmaterialet er der slet ingen eksempler på V7 (eng. *au* [ʌ]), og i GMbl fandt vi kun et eneste eksempel på ordet *audition* i utilpasset form.

Derimod har grundmaterialet mange eksempler på V8 (eng. *e/ea/ee/ey/ie/y/u* [i(̃)], I , II), og i over halvdelen af dem er skriftformen tilpasset til *í*, fx *blíkynslóð* ‘beat-generation’, *partí* ‘party’ og *steríó* ‘stereo’. I GMbl findes der også mange importord med denne variabel, og forholdet mellem tilpassede og utilpassede former er lidt varierende fra ord til ord, fx *bít* vs. *beat* (7:5), *frílans* vs. *freelance* (1:2) og *rimix* vs. *remix* (1:26), men i nogle tilfælde er der næsten udelukkende tale om den tilpassede form, fx *partí*, *díll* (e. *deal*) og *díler* ‘dealer’, *frík* ‘freak’ og *gír* ‘gear’. Til denne variabel hører også ord med *u* udtalt som [I], som fx engelsk *business*, som tilpasses vanligvis som *bisness* eller *bisniss* i islandsk (jf. ÍO 2002). Dette ord er ikke “moderne” i vores forstand, og der er ingen forekomster i vores materiale med denne variant. Derimod findes der nogle eksempler på tilpassede så vel som utilpassede former af adjektivet *bisví* vs. *busy* (4:3) i LIT.

Grundmaterialet har kun 2 eksempler på V9 (*are/air* [ɛ ʌ]), begge utilpassede, dvs. *mohair* og hybridordet *Tup(p)erwarehouseimur*, og et tilpasset eksempel på V10 (*ea* [ɛ]), *bedd* (eng. *head*), med bogstavet *e* som er det som man ville vente i begge tilfælde mht. udtalen. Der findes heller ikke mange eksempler i GMbl. Den førstnævnte variabel optræder i yderligere eksempler på *mohair* (15) og et par på den tilpassede form *móher* (2), samt nogle eksempler på ordet *skver* (eng. *square*). Der fandtes også enkelte eksempler på den sidstnævnte, både på tilpassede ordformer som fx *reddí* (eng. *ready*) og *hev(v)í* (eng. *heavy*) og utilpassede former som fx *deadline* og *dreadlocks*.

Når det gælder V11 og V12 (eng. *er/or* og *a* i tryksvag stavelse, alle udtalt som [ʌ]), har importordene næsten udelukkende uændret stavning (og antagelig tilsvarende udtale). De eksempler der analyseres som tilpassede under V11, har suffiksvarianten *-ari*, fx *hamborgari* ‘hamburger’, så her er der tale om morfologisk snarere end ortografisk tilpasning.

Der er kun 4 eksempler på variabel V13 (eng. *er/ir/ur* [ɛ] mellem to konsonanter). Ordet *pervert* analyseres som neutralt, eftersom udtalen i islandsk stemmer med den uændrede skriftform. De andre ord er blevet tilpasset, dvs. *nörd* ‘nörd’ og *hamborgari* ‘hamburger’. Selv om der er stor variation i disse eksempler, indikerer eksempler fra GMbl at den almindelige tilpasningsstrategi er at skifte vokalen ud med *ö* som i *nörd*, fx i *flört* ‘flirt’, men der findes også utilpassede ordformer i databasen, fx *commercial*.

Eksemplerne på variabel V14 (eng. *i/ie/igh/ui/y* [ɔI]) er for få til at give et solidt resultat vedr. forholdet mellem tilpassede og utilpassede ordformer, og GMbl hjælper ikke meget. I grundmaterialet er der 2 utilpassede ordtyper, *slides* og *timer*, og 2 tilpassede, *olrat* ‘allright’ og *nælon* ‘nylon’. Ordet *slides* findes også kun i utilpasset form i GMbl (7 eksempler), hvorimod der er eksempler både på *nælon* og *nylon* (5:7). Andre ord som forekommer både i tilpasset og utilpasset form, er fx *gæd* vs. *guide* (1:248) og *frístal* vs. *freestyle* (12:71), og deres relative andel tyder på at den utilpassede variant er hyppigere i denne variabel.

Ved tilpasning gengives variabel V15 (eng. *o/ou/u* [ø]) enten med *ö*, som ligger nær den engelske udtale, fx i *töffari* (jf. eng. *tough*) og *fönk* ‘funk’, eller med *ú*, fx i

substantivet *kúlt* ‘kult’ og verbet *púttu* ‘putte (i golf)’, og så udtales ordene med [v]. Den sidstnævnte variant skyldes enten indflydelse fra skriftformen eller fra de ældre importord *kúltúr* ‘kultur’ og *púttu* ‘sætte, anbringe’, som er indlånt fra eller via dansk. Eksempler fra GMbl tyder på at *ö* er en mere almindelig erstatning for det engelske bogstav, fx *pöbb* ‘pub’, *plögga* (eng. *plug*) og *bömmur* (eng. *bummer*), og at det varierer fra ord til ord hvilken form der er den hyppigste, den tilpassede eller den utilpassede, fx *fönk* vs. *funk* (34:15), *möffins* vs. *muffins* (20:28).

Der er omtrent lige mange tilpassede og utilpassede forekomster af V16 (eng. *o/oa/ou* [↔Y]). Islandsk har en tilsvarende rundet diftong [ov] som svarer til bogstavet *ó*, og ved tilpasning af importord erstattes det engelske symbol med islandsk *ó*, fx i *kók* ‘coke’ og *bingó* ‘bingo’. Forekomsterne fra grundmaterialet er tilstrækkelige til at give et forholdsvis godt overblik over forholdet mellem tilpassede og utilpassede former. Nogle importord findes både i tilpasset og utilpasset form: *kók* vs. *coke* (1:2), *stereo* vs. *sterió* (4:1) og *video* vs. *videó* (3:2), og i GMbl findes der tilpassede eksempler på ord som kun forekommer i utilpasset form i grundmaterialet, fx *módem* vs. *modem* (3:1). Variabel V17 indbefatter en anden repræsentation af samme lyd som i V16, dvs. *o* eller *ow*. Der findes ingen eksempler i grundmaterialet, og det er kun lykkedes at finde et tilpasset eksempel i GMbl, *sjóv* ‘show’. Der er kun 2 eksempler på hver af variableerne V18 (eng. *ou/ow* [↔Y]) og V19 (eng. *oi/oy* [↔y]) i grundmaterialet, alle utilpassede, og det lykkedes heller ikke at finde eksempler på den sidstnævnte i GMbl. Derimod resulterede søgningen i et antal eksempler på V18, både tilpassede og utilpassede ordformer, fx *sánd* vs. *sound* (43:182), *lási* (eng. *lousy*; 8), *dánlóda* (eng. *download*; 1) og *blackout* (4).

Der er forholdsvis flere utilpassede end tilpassede eksempler på V20 (eng. *oo/ui/iow/ue/u* [(ϕ)v]), men antallet af forekomster er ikke særlig stort. Begge de tilpassede ordformer knytter sig til ordet *blús* ‘blues’, som også findes flere gange i GMbl, tilpasset så vel som utilpasset i omtrent samme omfang. Andre ordformer fra GMbl er fx *skúbb* og *skúbba* ‘scoop’ (11) og *bjútt(-)* (eng. *beauty*; 6). Derimod findes der slet ingen eksempler på den sidste vokalvariabel, V21 (eng. *ou* [Y]), som fx i *tourist*), hverken i grundmaterialet eller i GMbl.

5.2. Konsonanter

Der blev udvalgt 16 konsonantvariable til undersøgelsen, og ligesom vokalvariableerne drejer det sig udelukkende om tilpasning af engelske importord. En oversigt over forholdet mellem tilpassede og utilpassede eksempler ses i tabel 10, hvor såkaldt neutrale eksempler (jf. 5.1.) er skilt fra i en kategori for sig.

Tabel 10: Ortografisk tilpasning af engelske konsonanter

<i>Variabel:</i> <i>engelsk(e) bogstav(er) og lyd</i>	<i>Tilpasset</i>		<i>Neutral</i>		<i>Utilpasset</i>		<i>N i alt</i>
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	
K1: c [σ]	1	25	0	—	3	75	4
K2: c/ch/ck [κ]	16	35	0	—	30	65	46
K3: qu [κω]	0	—	0	—	0	—	0
K4: ch [τΣ]	1	25	0	—	3	75	4
K5: tch [τΣ]	0	—	0	—	0	—	0
K6: sh [Σ]	5	83	0	—	1	17	6
K7: g [δZ]	0	—	8	100	0	—	8
K8: j [δZ]	1	4	19	83	3	13	23
K9: g [γ]	0	—	29	100	0	0	29
K10: gh/ph [ϕ]	2	50	0	—	2	50	4
K11: th [T]	1	33	0	—	2	67	3
K12: w [ω]	0	—	0	—	8	100	8
K13: x [κσ]	0	—	49	100	0	—	49
K14: y [ϕ]	0	—	0	—	0	—	0
K15: z [ζ]	1	33	0	—	2	67	3
K16: VC (kort stavelse)	23	50	8	17	15	33	46
<i>I alt</i>	<i>51</i>	<i>22</i>	<i>113</i>	<i>48</i>	<i>69</i>	<i>30</i>	<i>233</i>

De fleste konsonantvariabler er entydige i den forstand at hver variabel drejer sig om et eneste bogstav eller bogstavskombination som repræsenterer en bestemt lyd, med undtagelse af K2 og K10, som omfatter nogen variation (henholdsvis *c*, *ch* eller *ck* og *gh* eller *ph*). Nogle af bogstaverne bruges ikke i islandsk, fx ikke *c*, *q* og *w*, og skiftes derfor ud med et islandsk bogstav ved ortografisk tilpasning af importord. Mange af de engelske konsonantfonemer findes heller ikke i islandsk, hverken affrikater, [ω] eller det stemte *z*-lyd. Tilpasningen af importord indbefatter en omtolkning af disse fonemer, og i nogle tilfælde kan det variere lidt, hvilken islandsk lyd eller lydforbindelse de erstattes med. De samlede resultater i tabel 10 ligner vokalresultaterne, idet de neutrale varianter viser sig at være gennemsnitlig den største kategori med næsten halvdelen af forekomsterne, mens de tilpassede varianter udgør den mindste kategori. I denne forbindelse må man huske at resultaterne stammer fra en analyse af de enkelte konsonantvariabler, ikke af ordformerne i deres helhed, og en ordforekomst, som analyseres som utilpasset mht. en bestemt konsonantvariabel, kan også indeholde en anden konsonant- og/eller vokalvariabel som er mere eller mindre tilpasset.

Til forskel fra vokalerne danner fordelingen af varianter i konsonantvariablerne et ganske klart mønster. I hver enkelt variabel er der enten tale om tilpassede versus utilpassede forekomster eller kun om neutrale ordformer mht. den pågældende

variabel. Der er kun to undtagelser, K8 og K16. Bogstavet *j* i den førstnævnte findes både i engelsk og islandsk, men med forskellig udtale, henholdsvis [ʤ] og [ɸ]. I sådanne tilfælde kan tilpasningen ske på to måder: enten kan skriftformen ændres i retning af islandsk ortografisk gengivelse af den engelske udtale, eller udtalen rette sig efter den oprindelige engelske skriftform. I den anden variabel er der tale om tilpasning af korte stavelser som ikke findes i islandsk. Det sker sædvanligvis ved at vokalen forbliver kort, mens konsonantbogstavet fordobles, fx i *poppp* 'pop', og ordformer med dobbelt konsonant analyseres derfor som tilpassede, men de øvrige som utilpassede. I de eksempler der er blevet kategoriserede som neutrale, er det derimod vokalen der er blevet lang, og derfor er en konsonantfordobling ikke at vente. Da islandsk ortografi ikke gør forskel på korte og lange vokaler, forbliver den engelske skriftform uændret. I grundmaterialet mangler der eksempler på tre af konsonantvariablerne, og der er kun få eksempler på flere af de andre. Der er derfor søgt efter ekstra eksempler i GMBL, og disse er inkluderet i den følgende redegørelse for de enkelte variabler.

De to første variabler omhandler bogstavet *c* i engelske importord, dels med udtalen [σ] (K1) dels med udtalen [κ] (K2; inklusive kombinationerne *ck* og *ch*). Der er kun 4 eksempler på den første variabel, hvoraf kun et er tilpasset, *konseptúalism*. I GMBL findes derimod flere engelske importord i tilpasset form, fx *djúsi* og *djúsi* (eng. *juice/juicy*; hundreder af eksempler), *næs* vs. *nice* (46:333), *(-)feis* (eng. *face*; 2) og *flís* vs. *fleece* (81:1). Der er langt flere eksempler på *c* som repræsentant for en klusil, og omtrent en tredjedel af dem er tilpasset, bl.a. den ovenfor nævnte ordform *konseptúalism*, samt *skanni* 'scanner', *kikk* (eng. *kick*) og flere eksempler på *rokk* 'rock'. Flere eksempler findes i GMBL, både på de samme ord som i grundmaterialet og andre, fx *tackling* (i fodbold) som forekommer én gang i utilpasset form i grundmaterialet, mens forekomsterne i databasen kun viser tilpassede former, *takling(ar)* (18) samt et eksempel på verbet *tækla*; i dette tilfælde fører søgningen altså til store ændringer i talforholdet som det fremgår af tabel 10. Andre importord fra GMBL er fx *beikon* vs. *bacon* (96:161), *klín* (eng. *clean*; 3), *comeback* (8) og *teknó* vs. *techno* (50:60). Blandt forekomsterne var sætningen *Það er kúl að vera klín!* 'Det er cool at være clean (dvs. uafhængig af narkotika)', som viser to tilpassede eksempler på V2.

Variabel K3 (eng. *qu* [κω]) findes slet ikke i grundmaterialet, men en søgning i GMBL har bl.a. ført til eksempler på *kvílt* vs. *quilt* (1:7) og *skvass/skvoss* vs. *squash* (30:6) samt de tilpassede ord *skvera* (eng. *square* 'ordne'; 4) og *skvísa* 'flot pige' (fra eng. *squeeze*; 11).

De to næste variabler drejer sig om den ustemte affrikat [τΣ], som er skrevet enten som *ch* (K4) eller *tch* (K5) i engelsk, dvs. variabler som indbefatter både et fonem og et bogstav som ikke findes i islandsk. I grundmaterialet er der kun 4 eksempler på den førstnævnte og ingen på den anden. Af de 4 eksempler på K4 er der kun et som er tilpasset, verbet *tékka* (*á*) 'tjekke' (islandsk *é* = *je* [ɸE]). Eksempler på dette ord, som findes i GMBL, er også tilpassede, men ellers findes der både tilpassede og utilpassede ordformer med denne variabel, fx *bröns* vs. *brunch* (3:34), *töts* (eng. *touch*; 1), *böns* (eng. *bunch*; 1) og *tsjilla/tjilla* vs. *chilla* (5:3) og *seríós* vs. *Cheerios* (1:91). Det fremgår af eksemplerne at det varierer ganske meget hvordan lyden/bogstavkombinationen tilpasses, og det beror bl.a. på dens stilling i ordet. I forlyd erstattes *ch-* med *t(j)-* eller *s(j)-*, og i helt nye ord endda med *tsj-*, en konsonantfor-

bindelse som efterligner den engelske lyd, men er lige så fremmed for islandsk fonotaks som *c* er for ortografien. I udlyd skiftes det engelske *-ch* derimod ud med *-s* eller *-ts*; den sidstnævnte bogstavkombination forekommer almindeligvis ikke i hjemlige ordformer, undtagen former hvor *-s* er en bøjningsendelse, fx *báts* (genitiv af *bátur* 'båd'). Nogle få eksempler på K5 findes også i GMbl, både tilpassede og utilpassede: *skets* vs. *sketch* (3:1), *strets* vs. *stretch* (2:2), *sviss* eller *svissa* (eng. *switch*; 9) og *matsa* (eng. *match*; 1). I næsten alle tilfælde erstattes *-tch* med *-ts* i islandsk.

Den næste variabel (K6) indbefatter også et fremmed fonem der repræsenteres med en bogstavkombination som heller ikke findes i islandsk, dvs. *sh* [ʃ]. Der er 6 eksempler i grundmaterialet, men de repræsenterer kun 2 forskellige ordtyper, hvoraf den ene, *hass* 'hash', er tilpasset. Flere eksempler findes i GMbl, fx *flassbakke* vs. *flashback* (5:2), *sjeik* vs. *shake* (5:2) og *sjóv* (eng. *show*; 7). Ved tilpasning skiftes *sh*-regelmæssigt ud med *sj*-i forlyd og med *-ss* i udlyd (jf. også DEA).

De næste to variabletter sig mod den stemte affrikat i engelsk, gengivet med *-g*- i indlyd (K7) og *-j*- i forlyd (K8). Begge bogstaver bruges i islandsk, men de repræsenterer andre lyde end i engelsk, og islandsk har tilmed ingen affrikater. De 8 eksempler i grundmaterialet som indbefatter K7, er alle kategoriseret som neutrale, dvs. de beholder den samme skriftform som i engelsk, men udtales antagelig med en klusil. I alle eksemplerne står *g* foran eller mellem vokaler, men i GMbl findes også eksempler på et ord med *dg* i engelsk, dvs. *bridge*, som tilpasses som *brids* eller *bridds* uden *g*. Den neutrale kategori, ordformer som er skrevet og udtalt med *-j*-, er også langt den største i K8, men eftersom den består udelukkende af eksempler på det etablerede importord *jeppi* 'jeep', er det tvivlsomt om de resultater vi har fra grundmaterialet vedr. forholdet mellem kategorierne i denne variabel, er repræsentative. Søgning i GMbl tyder på at en engelskpræget udtale gengivet med *-dj*- er hovedreglen i tilpassede moderne importord med denne variabel, fx i *djamm* og verbet *djamma* (eng. *jam*; over 100), *djók/djóka* (eng. *joke*; 27), *djúss* og *djúsi* (eng. *juice* og *juicy*; over 500) osv. I ældre importord finder man derimod gerne *-j*-, men så er udtalen sædvanligvis [ϕ], fx *jóker* 'joker (i kortspil)' (jf. også DEA).

Variabel K9 (eng. *g* [ɣ]) er ikke af interesse i islandsk sammenhæng, eftersom bogstavet bruges i begge sprogene for nogenlunde det samme lyd. Derimod findes konsonantforbindelserne *gh*, *ph* (K10 [ϕ]) og *th* (K11 [T]) ikke i ortografien selv om islandsk har lydene som de repræsenterer. I grundmaterialet er der kun 2 ord med K10, hybridordet *Geometric morphometrics tölfraði* med utilpasset ortografi, og det etablerede importord *töffari* 'en tough fyr'. I tillæg findes *röff* (eng. *rough*; 11) og *töff* (eng. *tough*; 36 eksempler) i GMbl, men ingen ord med *ph*. Fra SO og DEA kan man dog nævne tilpassede ordformer som fx *beddfónn* (eng. *headphone*). Ved tilpasning erstattes *ph* og *gh* altså med *f* i overensstemmelse med udtalen. I modsætning til de andre nordiske sprog har islandsk lyden [T] lige som engelsk. I islandsk gengives lyden med bogstavet *þ*, ikke *th*, og det har en anden distribution end i engelsk, fordi det (næsten) udelukkende forekommer i forlyd. På grund af denne forskel er tilpasningen af engelsk *th* interessant, også i islandsk, men desværre er der kun få eksempler på denne variabel. I grundmaterialet er der to utilpassede og et tilpasset eksempel, det sidstnævnte med *th* i indlyd som gengives som *t* og antagelig udtales som sådant, dvs. *etanól* (eng. *ethanol*). I GMbl fandtes et ortografisk utilpasset eksempel på *synthesizer* og 8 eksempler på det tilpassede ord *þriller* (eng. *thriller*).

Hverken bogstavet *w* eller den tilsvarende lyd (K12) findes i islandsk, og alle forekomsterne i grundmaterialet viste sig at være utilpassede. Det fremgår derimod af eksempler fra GMBL at *w* skiftes ud med *v* ved tilpasning, fx i *twist* 'twist' (38), *twid* vs. *tweed* (7:12) og *swiss* eller *svissa* (eng. *switch*; 9). Der er både ortografisk og fonetisk parallelitet mellem engelsk og islandsk mht. næste variabel (K13; engelsk \times [kʊ]) og den er derfor ikke af interesse i islandsk sammenhæng. K14 drejer sig om bogstavet *y* i forlyd, hvor udtalen er [ø]. Både skrifttegnet og lyden findes i islandsk, men med en helt anden funktion end de har i engelsk, idet *y* symboliserer en vokal i islandsk, den samme lyd som bogstavet *i*, og [ø] gengives sædvanligvis med bogstavet *j*, som man derfor ville vente som erstatning for det engelske *y*. I grundmaterialet mangler der eksempler på denne variabel, og de er heller ikke lette at finde i GMBL, men ordformer som *jess* (eng. *yes*; 17) og *jóga* vs. *yoga* (165:23) vidner om hvordan den tilpasses. Bogstavet *z* findes ikke i islandsk retskrivning, men brugtes før i tiden for at symbolisere det samme lyd som *s* i bestemte sammenhæng. Islandsk har heller ikke det stemte lyd [ʒ] (K15), og *z* udtales vanligvis som ustemt i importord. Følgelig kan man vente at det skiftes ud med *s* ved ortografisk tilpasning. Der er kun 3 eksempler på variabelen i grundmaterialet, et af dem tilpasset på akkurat denne måde, og det samme gælder ordformer fra GMBL, fx *bleiser* vs. *blazer* (1:5), *kreisi* (eng. *crazy*; 2) og *sombí* vs. *zombí/zombie* (1:33).

Den sidste konsonantvariabel (V16; engelsk kort stavelse) omfatter en stavelsestype som ikke findes i islandsk, hvor enten vokalen eller konsonanten altid er lang. Når engelske importord med kort stavelse tilpasses til islandsk, forlænges derfor den ene af lydene, som oftest konsonanten. Lange konsonanter skrives som dobbeltkonsonant, mens vokallængde ikke markeres ortografisk (vokalen er sædvanligvis lang når den står i udlyd eller følges af kun én konsonant). Denne variabel er en af de konsonantvariablet som viser den højeste andel af tilpassede forekomster, dvs. 50 %, men i modsætning til de andre variablet med mange tilpassede former (jf. K6 og K10) ligger der forholdsvis mange eksempler til grund for resultatet, og de kan let suppleres fra GMBL og andre kilder. Som eksempler på tilpassede ordformer kan nævnes *popp* 'pop', *bedd* (eng. *head*), *gigg* (eng. *gig*), *djobb* 'job', *bögg* og *bögga* (eng. (to) *bug*) osv. Den neutrale kategori består af to ordtyper, *dragdrottning* 'dragdronning' og *Internet*, som får forlænget vokal i stedet for lang konsonant og derfor beholder en uændret skriftform ifølge beskrivelsen ovenfor. Dette er en langt sjældnere tilpasningsstrategi, og *Internet* kunne faktisk analyseres som et hybridord snarere end et tilpasset direkte importord, dvs. at engelsk *net* (kort vokal) er blevet skiftet ud med det islandske ord *net* (lang vokal). Så ville kun *drag* være tilbage i denne kategori, og i GMBL findes der også et eksempel på ordformen *dragg* ved siden af langt flere forekomster af *drag*.

5.3. Sammenfatning af den ortografiske tilpasning af importord

Som opsummering har jeg kategoriseret alle forekomster af importord mht. deres ortografiske tilpasning, og resultaterne vises i tabel 11. Klassificeringen omfatter hele ordformer, og baseres ikke på enkelte variablet.

Tabel 11: Ortografisk tilpasning

	<i>Ortografisk tilpassede import- ord</i> A	<i>Ortografisk neutrale importord</i> B	<i>Importord med fremmed ortografi</i> C	Total	<i>Fraser/ kodeveksling</i> D
N	209	106	121	436	22
%	48	24	28	100	

De ortografisk tilpassede importord (A) indbefatter ordforekomster hvor der er sket tilpasning (dvs. ændring) i mindst én ortografisk variabel. Hvis der optræder flere variabler i ordformen, er de enten også tilpasset eller de kan være neutrale. Ortografisk neutrale importord (B) består af ordforekomster som behøver ingen ændring for at “se islandske ud”, dvs. de indbefatter hverken fremmede bogstaver eller en forbindelse mellem skrift og udtale som strider imod islandske normer. Importord med fremmed ortografi (C) er ordforekomster som ikke er tilpasset islandske skriftnormer. Der kan enten være tale om et fremmed bogstav eller kombination af bogstaver eller en unormal forbindelse mellem skrift og udtale.

Kategoriseringen var for det meste uden problemer. I enkelte tilfælde kan det spille en rolle hvis man går ud fra ophavssproget eller et mellemsprog som ordet er antagelig importeret fra. Islandsk har fx lånt ordet *parket* fra dansk *parket* selv om ophavet er i fransk *parquet*; hvis man går ud fra fransk, er der tale om tilpasning (A), men om en neutral ordform (B) hvis man regner ordet som indlånt fra dansk. Jeg har kategoriseret ordet som tilpasset (A), men det er et arbitrært valg. Andre tilfælde indebærer et objektivt valg mht. udtale, fx har jeg kategoriseret *latex* og *alternator* som neutrale (B) pga. at den vanlig(st)e udtale i islandsk er [α], dvs. den er blevet tilpasset ud fra skriftformen.

Næsten halvdelen af importordene er tilpassede, og i tillæg er omtrent en fjerdedel af dem neutrale mht. ortografi. Ord med fremmed ortografi udgør derimod mindre end en tredjedel af alle importordene.

6. Opsummering og diskussion

I afsnit 4 og 5 ovenfor er materialet som ligger til grund for vores undersøgelse analyseret variabel for variabel, først mht. den morfologiske tilpasning, både orddannelse og bøjning, og så den ortografiske tilpasning af vokaler og konsonanter. De samlede resultater viser at der i de ortografiske variabler er sket en tilpasning i gennemsnitligt 20–30 % af tilfældene i de engelske importord som forekommer i de islandske avistekster (jf. tabel 9 og 10). Andelen af tilpassede former er noget højere mht. den morfologiske tilpasning, fx har næsten 40 % af ordforekomsterne klare morfologiske kendetegn som viser at de er blevet tildelt genus i islandsk (jf. tabel 5). Det må dog tages i betragtning at en kategori af såkaldte umarkerede eller neutrale varianter vejer ganske tungt i mange tilfælde. I morfologien er der mange bøjnings-

former som systematisk er uden endelse, også i hjemlige ord, og eftersom der til dels er tale om meget hyppige former som fx størstedelen af de neutrale substantiver i nominativ og akkusativ, kan det forventes at sådanne ordformer udgør en væsentlig del af de umarkerede eksempler i undersøgelsen. På grund af dette blev tildelingen af genus ikke bare undersøgt i de enkelte ordforekomster, men også i hver ordtype ud fra alle foreliggende eksempler, både mht. morfologiske og syntaktiske træk. Denne analyse forhøjede andelen af tilpassede importord fra 45 % i ordforekomster (morfologiske og/eller syntaktiske træk) til 57 % i ordtyper, og yderligere eksempler fra GMbl på substantiver som kun forekommer i neutrale former i grundmaterialet, viste at hele 84 % af ordtyper har fået tildelt genus i islandsk (jf. tabel 6).

Der er to slags neutrale varianter af de ortografiske variable, enten skriftformer som ikke behøver nogen tilpasning for at harmonere med islandske retskrivningsnormer, eller former hvis udtale er blevet tilpasset på en måde som ikke kræver nogen ortografisk tilpasning. I det første tilfælde er det sædvanligvis tale om at alle eksempler på den pågældende variabel kategoriseres som neutrale, og disse variable har en virkning på det gennemsnitlige resultat om forholdet mellem tilpassede og utilpassede ordforekomster (jf. tabel 9 og 10). Hvis man ser bort fra de variable som ikke kræver nogen tilpasning og kun har neutrale varianter (fx K13; engelsk/islandsk \times [κσ]), bliver den gennemsnitlige procentdel af neutrale eksempler betydelig lavere og samtidig forhøjes andelen af både tilpassede og utilpassede forekomster og forholdet mellem dem skærpes. Dette gælder især konsonanterne hvor 4 ud af de 16 variable har overvejende eller udelukkende neutrale varianter, og andelen af denne kategori i de samlede resultater er hele 48 %. Ved at udelade disse variable synker procenttallet til 18 %, og samtidig forhøjes andelen af tilpassede og utilpassede varianter til henholdsvis 35 % vs. 47 %.

Metodikken i undersøgelsen går ud på at analysere variablene hver for sig. Det fører til at man koncentrerer sig om de enkelte ortografiske eller morfologiske træk snarere end ordformerne i deres helhed (jf. dog 4.3. og 5.3.) eller på forbindelsen mellem variable, fx mellem den ortografiske og morfologiske tilpasning. I tillæg er der lagt størst vægt på at analysere ordforekomsterne, og resultaterne bygger for det meste på dem, mens de samlede eksempler på bestemte lemmaer har kun undtagelsesvis været taget i betragtning. Der er derfor snarere tale om tilpasning af enkelte ordformer (dvs. forekomster) end af ord (dvs. ordtyper). For delvis at opveje denne begrænsning har jeg til slut kategoriseret ordtyperne mht. om de viser klare træk på ortografisk og/eller morfologisk tilpasning i mindst en af forekomsterne fra grundmaterialet. Resultatet, som vises i tabel 12, kan ses som et forsøg på at vise tilpasningen af importordene, men ikke bare de enkelte variable eller eksempler.

Tabel 12: Oversigt over den ortografiske og morfologiske tilpasning af importord i procent

		Ortografisk			I alt
		+	?	-	
Morfologisk tilpasning	+	27	3	3	33
	?	17	13	26	56
	-	1	1	9	11
I alt		45	17	38	100

+ = tilpasset; ? = neutral; - = utilpasset

Importord som både er morfologisk og ortografisk tilpassede, udgør 27 % af ordene, men hvis man tilføjer de ord som enten er morfologisk tilpassede og neutrale mht. ortografi eller omvendt, stiger andelen af tilpassede importord til 47 %. De eventuelt utilpassede importord udgør derimod 36 % af det samlede ordmateriale, hvis vi går ud fra at størstedelen af dem som er ortografisk utilpassede, men morfologisk neutrale eller omvendt, faktisk er utilpassede. Fremdeles er der 13 % af ordene som hverken har ortografiske eller morfologiske kendetegn på om de er tilpassede eller ej, og det skyldes delvis materialets ringe omfang. Det viser fx ordet *fax*, som knytter sig til tre forskellige variable: V1 (*a* [Θ]), K13 (*x* [κσ]) og M1 (genus af substantiver). Ingen af de ortografiske variable kræver nogen tilpasning til islandsk, og selv om ordet forekommer hele 45 gange i avisteksterne og dermed er langt den hyppigste ordtype i grundmaterialet, er der kun forekomster på formen *fax* i en sammenhæng som ikke antyder noget om den morfologiske tilpasning. Ordet analyseres derfor som neutralt mht. alle tre variable, til trods for at skriftformen harmonerer fuldstændig med islandsk retskrivning, og at det er let at finde eksempler på at ordet er tilpasset som et intetkønsord og bøjes regelmæssigt som sådant, fx findes ordformerne *faxið* (nom., bestemt), *faxi* (dat. sing.) og *faxinu* (dat. bestemt) i GMbl.

Grundmaterialets ringe størrelse begrænser undersøgelsen på mange måder, og det påvirker måske analysen af islandsk mere end mange af de andre sprog. Dels er der forholdsvis få eksempler på importord i de islandske tekster, og dels er selve tekstmængden og dermed det absolutte antal af ordforekomster mindre på grund af at de enkelte avisnumre er mindre af omfang end i de større sprogsamfund. I mange tilfælde er der kun et enkelt eksempel af de importord, som forekommer i materialet. Ofte er det klart af sammenhængen at der er tale om fremmede ord der bruges som sådanne i den islandske tekst, fx som citatord, som en forklaring eller som benævnelse på et fremmed kulturobjekt eller fænomen som ikke har noget islandsk navn, og ofte er det tilkendegivet ved brug af parentes, anførselstegn osv. Importord af denne type vidner i og for sig om sprogkontakt og eventuel indflydelse fra et fremmed sprogsamfund, men tilpasning af sådanne ord er næppe at forvente. Derfor er det ikke givet at de skal medtages i en undersøgelse af importords tilpasning til modtagerssprogets grammatiske system, selv om det er blevet gjort her. Derimod er der også mange forholdsvis udbredte og etablerede importord som kun forekommer en enkelt gang i grundmaterialet, og det skyldes antagelig materialets ringe omfang. Et

lille materiale giver mindre mulighed for at skelne mellem disse to typer importord end et større materiale, fx på grund af kriterier som et minimalt antal eksempler, og dermed sætte en pålidelig begrænsning for ordenes inklusion i undersøgelsen. På den måde kunne undersøgelsen koncentreres om importord som virkelig bruges gentagne gange og lidt efter lidt bliver en del af modtagersprogets ordforråd, dvs. de ord som ventes at tilpasse sig og derfor skulle være af størst interesse.

Som diskuteret ovenfor er det også tilfældigt hvilken form af ordet der forekommer i materialet, fx om det er en ordform som vidner om ordets bøjning på en utvetydig måde. I et lille materiale med kun én eller meget få forekomster af hvert ord er der desuden fare for at forekomsterne ikke er repræsentative (nok) for det pågældende importord mht. dets tilpasning. Et tydeligt eksempel på dette i vores materiale er formerne *voke* og *kóke*; der er i alt 3 forekomster hvoraf 2 har den utilpassede form, mens forholdet mellem formerne i GMBL 2000, hvor der er langt flere eksempler, er omvendt, dvs. 21 af den utilpassede ordform versus 55 af den tilpassede.

Den nuværende undersøgelse skiller sig fra andre undersøgelser af importord i islandsk, idet den indbefatter en grundig og omfattende analyse af alle moderne importord som forekommer i et klart afgrænset materiale, mens de fleste ældre undersøgelser bygger på en mere tilfældig indsamling af eksempler (fx Kress 1966, Eyvindur Eiríksson 1982, Guðrún Kvaran og Ásta Svavarsdóttir 2002). Et afgrænset materiale ligger dog til grund for Helga Hilmisdóttirs (2000) undersøgelse af morfologisk tilpasning i ungdomssprog. Til trods for de forskellige begrænsninger som drøftes ovenfor, er resultaterne fra denne undersøgelse derfor en vigtig tilføjelse til det som vi allerede ved om importord i islandsk og deres tilpasning, ikke mindst mht. forholdet mellem tilpassede og utilpassede ordformer. Desuden er de et vigtigt grundlag for sammenligning med de andre nordiske sprogsamfund.

Referencer

- Ari Páll Kristinsson. 1990. Skvass eða squash. Nýyrði eða slettur. I: *Málfregni* 8, s. 26–28.
- Ari Páll Kristinsson. 2004. Offisiell normering av importord i islandsk. I: Sandøy, Helge & Jan-Ola Östman (red.), *“Det främmande” i nordisk språkpolitik*, s. 30–70. (Moderne importord i språka i Norden II.) Oslo: Novus forlag.
- Ásgeir Blöndal Magnússon. 1989. *Íslensk orðsifjabók*. Reykjavík: Orðabók Háskólans.
- Ásta Svavarsdóttir. 2003. Tilpasning af importord i islandsk. I: Sandøy, Helge (red.), *Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlagning og tilpassing av utalandske ord*, s. 75–81. (Moderne importord i språka i Norden I.) Oslo: Novus forlag.
- Ásta Svavarsdóttir. 2004a. English borrowings in spoken and written Icelandic. I: Duszak, Anna og Urszula Okulska (red.), *Speaking from the margin: Global English from a European perspective*, s. 167–176. (Polish Studies in English Language and Linguistics 11.) Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Ásta Svavarsdóttir. 2004b. English in Icelandic. A Comparison between generations. I: *Nordic Journal of English Studies* 2,3, s. 153–165.
- Baldur Jónsson. 1987. Íslensk orðmyndun. I: *Andvari* 112. (Nýr flokkur 29), s. 88–102.

- Chrystal, Judith-Ann. 1988. *Engelskan i svenske dagspress*. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 74.) Stockholm: Esselte studium.
- DEA = Görlach, Manfred (red.). 2001. *A Dictionary of European Anglicisms. A Usage Dictionary of Anglicisms in Sixteen European Languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Eyvindur Eiríksson. 1982. English Loanwords in Icelandic: Aspects of Morphology. I: Filipovic, Rudolf (red.), *The English Element in European Languages*, Vol. 2, s. 266–300. Zagreb: Institute of Linguistics, University of Zagreb.
- GMbl = Gagnasafn Morgunblaðsins. Database: www.mbl.is.
- Graedler, Anne-Line. 1998. *Morphological, Semantic and Functional Aspects of English Lexical Borrowings in Norwegian*. (Acta Humaniora 40.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Guðrún Kvaran & Ásta Svavarsdóttir. 2002. Icelandic. I: Manfred Görlach (red.), *English in Europe*, s. 82–107. Oxford: Oxford University Press.
- Halldór Halldórsson. 1994. *Stafsetningarorðabók með skýringum*. 4. udg. Reykjavík: Almenna bókafélagið
- Helga Hilmisdóttir. 2000. Den morfologiske anpassning av främmande inslag i isländskt ungdomsspråk. I: Anna-Brita Stenström, Ulla-Britt Kotsinas og Eli-Marie Drange (red.), *Ungdommers språkmoter*. Nord 2000:26, s. 141–156. København: Nordisk Ministerråd.
- ÍO 2002 = *Íslensk orðabók*. 2002. 3. udg. Red.: Mördur Árnason. Reykjavík: Edda.
- ÍO 1963/1983 = *Íslenske orðabók banda skólum og almenningi*. 1963/1983. Red.: Árni Böðvarsson. Reykjavík: Bókaútgáfa Menningarsjóðs. / 2. udg. 1983.
- Jarvad, Pia. 1995. *Nye ord – hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.
- Johansson, Stig & Anne-Line Graedler. 2002. *Rocka, hipt og snacksy. Om engelske i norske språk og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Jón Hilmar Jónsson. 1980. Om skrivemåte og bøyning av fremmedord i islandsk. *Språk i Norden* 1980, s. 61–67.
- Kress, Bruno. 1966. Anglo-Amerikanisch und Isländisch. *Nordeuropa* 1, s. 155–165.
- Leksikografisk instituts skriftsprogssamling (Ritmálssafn Orðabókar Háskólans). Tilgængeligt for søgning på www.lexis.hi.is.
- LIT = Leksikografisk instituts tekstsamling (Textasafn Orðabókar Háskólans). Delvis tilgængelig for søgning på www.lexis.hi.is.
- Ljung, Magnus. 1988. *Skinheads, hackers & lama ankor. Engelskan i 80-talets svenska*. Stockholm: Trevi.
- ROB = *Réttitunarorðabók banda grunnskólum*. 1989. Red.: Baldur Jónsson. Reykjavík: Námsgagnastofnun og Íslensk málnefnd.
- Selback, Bente & Helge Sandøy (red.). 2007. *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*. (Moderne importord i språka i Norden III.) Oslo: Novus forlag.
- SO = Mördur Árnason, Svavar Sigmundsson & Örnólfur Thorsson. 1982. *Orðabók um slangur slettur bannorð og annað utangarðsmál*. Reykjavík: Svart á hvítu.
- STOB = *Stafsetningarorðabókin*. 2006 Red.: Dóra Hafsteinsdóttir. Reykjavík: Íslensk málnefnd og JPV útgáfa.